

INTERNETDAGI TADBIRKORLIK FAOLIYATI VA UNING TURLARI

Suyarov Akram Musayevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
Axborot texnologiyalari kafedrası, PhD, dotsenti

Nurdullayev Ozodbek Najmiddin o‘g‘li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada internetdagi tadbirkorlik faoliyatining mazmuni, uning asosiy ko‘rinishlari, iqtisodiy afzalliklari va rivojlanish jarayonida uchraydigan muammolar keng tahlil qilingan. Onlayn savdo, frilanserlik, dropshipping, raqamli mahsulotlar savdosi va bloggerlik kabi yo‘nalishlarning bugungi iqtisodiyotdagi o‘rni ochib beriladi. Shuningdek, internet biznesining afzalliklari — global bozor imkoniyatlari, tejamkorlik, avtomatlashtirilgan jarayonlar, yuqori rentabellik va moslashuvchanlik kabi jihatlar ilmiy asosda bayon etiladi. Muammolar qatorida kiberxavfsizlik, raqobatning kuchliligi, to‘lov tizimlarining cheklanganligi, logistika muammolari va raqamli savodxonlik pastligi tahlil qilinadi. Yakunda internet tadbirkorligini rivojlantirish bo‘yicha takliflar ham berilgan.

Kalit so‘zlar: internet tadbirkorligi, elektron savdo, onlayn xizmatlar, frilanserlik, raqamli mahsulotlar, dropshipping, bloggerlik.

Kirish: Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi zamonaviy iqtisodiyotda internet orqali tadbirkorlik faoliyatining ahamiyatini keskin oshirdi. An‘anaviy biznesga nisbatan onlayn tadbirkorlikning afzalliklari — past boshlang‘ich sarmoya, global bozorga chiqish imkoniyati, avtomatlashtirilgan jarayonlar va mijozlarga tezkor xizmat ko‘rsatish imkoniyati bilan izohlanadi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ham elektron savdo, frilanserlik, bloggerlik va raqamli xizmatlar bozori barqaror sur‘atlarda rivojlanib bormoqda.

Ushbu maqolada internet tadbirkorligining mazmuni, asosiy turlari, afzalliklari va mavjud muammolari ilmiy tahlil qilinadi hamda uning iqtisodiyotdagi o‘rni keng yoritiladi.

Adabiyotlar sharhi:

Internet tadbirkorligining nazariy asoslari mahalliy va xorijiy adabiyotlarda keng o‘rganilgan. Raxmonqulov U.R. raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va internet savdoning o‘rish tendensiyalarini yoritgan bo‘lsa, Axtamov A. elektron xizmatlarning tadbirkorlikdagi samaradorligiga e‘tibor qaratadi. Suyarov A.M. onlayn platformalar va raqamli mahsulotlar savdosi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Xorijiy tadqiqotchilar — Kotler P. internet-marketingning strategik jihatlarini, Schneider G. esa elektron savdoning texnologik tuzilmasi va biznes modellarini tahlil qiladi. Ushbu manbalar internet asosidagi tadbirkorlikning global iqtisodiyotda tutgan o‘rnini chuqur anglashga yordam beradi.

Tahlil va natijalar

Internet tadbirkorligini o‘rganish jarayonida mavjud statistik ma’lumotlar global va mahalliy internet biznesining jadal rivojlanayotganini ko‘rsatmoqda. Jumladan, O‘zbekistonda elektron savdo bozori sezilarli o‘rish sur‘atiga ega. Statista ma’lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonning elektron savdo bozori hajmi 2025-yilda 1.79 milliard AQSh dollariga yetishi kutilmoqda, va bu hajmning yillik o‘rish darajasi (CAGR) 2025–2030 yillar davomida 7.89 % atrofida bo‘lishi prognoz qilinmoqda. Shu davrda bozordagi umumiy daromad hajmi 2030-yilda 2.61 milliard dollarga yetishi kutiladi. Bu raqamlar internet savdosi hamon kengayishda davom etayotganini ko‘rsatadi va tadbirkorlar uchun iqtisodiy imkoniyatlar mavjudligini tasdiqlaydi .

Mahalliy statistika va tahlillarga ko‘ra, 2021-yilda O‘zbekiston e-commerce sektori 1.39 milliard dollar daromad keltirgan bo‘lib, bu mamlakatdagi barcha raqamli daromadlarning 90.2 % ini tashkil etgan. Boshqa raqamli xizmatlar, masalan raqamli media yoki sog‘liqni saqlash xizmatlari esa qolgani 9.8 % ni tashkil qilgan . Shuningdek, savdo hajmining o‘rish tezligi yuqori bo‘lib, 2025-yilgacha har yili o‘rtacha 18.7 % o‘rish

kuzatilishi kutilmoqda, bu esa bozordagi dinamik talabning kuchli ekanini ko'rsatadi .

Internet foydalanuvchilari statistikasi ham internet tadbirkorligi uchun muhim indikator hisoblanadi. 2025-yil oktabr holatiga ko'ra, O'zbekistonda internetdan foydalanuvchilar soni taxminan 33.9 million nafarni, ya'ni aholi umumiyining 91.1 % ini tashkil etadi . Bu ko'rsatkichdan kelib chiqadiki, raqamli bozor ulushi juda katta bo'lib, onlayn xizmatlar va savdo uchun keng mijoz bazasi mavjud. Mobil internet tezligi o'rtacha 55.5 Mbit/s, statsionar internet tezligi esa 86.7 Mbit/s ga yetgani foydalanuvchilarning raqamli xizmatlardan foydalanish qulayligini oshiradi va bu raqamlar internet biznesining salohiyatini ko'rsatadi . Onlayn bozordagi o'sish nafaqat foydalanuvchilar soni, balki odatdagi xaridlar hajmida ham kuzatiladi. Masalan, O'zbekiston bozorida eng ko'p xarid qilingan tovarlar qatorida elektronika mahsulotlari (31 %), moda tovarlari (28.6 %), mebel (17.2 %), go'zallik va sog'liqni saqlash mahsulotlari (7.1 %) va o'yinchoqlar, hobbi mahsulotlari (6.5 %) kiradi . Bu tendensiya tadbirkorlar uchun bozordagi talabni to'g'ri yo'naltirishda muhim rol o'ynaydi. Xalqaro miqyosda ham frilanserlar soni va internet ishchilari bozori sezilarli darajada o'smoqda. Masalan, ilmiy tadqiqotlar global maydonda 163 milliondan ortiq frilanser profili mavjudligini bildiradi, ulardan kamida 19 millioni platformalarda ish olib borgan va 5 millioni kamida 10 ta loyiha yoki 1000 \$ daromadga ega bo'lganligini ko'rsatadi . Bu raqamlar internet yordamida daromad topadigan shaxslar hamon kengayib borayotganini isbotlaydi.

Mahalliy kontekstda internet tadbirkorligining ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri ham ko'rinmoqda. Masalan, raqamli savodxonlik va internet tezligi oshishi bilan O'zbekiston bozorida onlayn savdo hajmi 2019-yildagi 275 milliard so'mdan 2024-yilda 1 621 012 million so'mga yetgan, ya'ni bir necha barobar o'sishga erishganligi qayd etilgan ilmiy tahlillar mavjud . Bu statistik tendensiya internet platformalari orqali savdo faoliyatining real iqtisodiy o'sishga hissa qo'shayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, O'zbekiston aholisining demografik tarkibi ham internet tadbirkorligi uchun qulay sharoit yaratadi: 2025-yilda jami 37.2 million aholining taxminan 89 % i internetdan foydalanadi, aholining yarmidan ko'pi 27 yoshdan kichik, va bu yosh guruhi internet xizmatlarini faol qo'llashda

yetakchi rolda ekanligi ta'kidlanadi. Yoshlarning raqamli savodxonligi oshib borayotgani, ijtimoiy tarmoqlar orqali xaridlar qilish odatining kuchayishi internet biznesining o'sish strategiyalarini qo'llab-quvvatlaydi. Masalan, elektron tijorat tizimida kiberxavfsizlik tahdidlari ortib bormoqda: 2016-2021 yillar davomida zararli dastur hujumlari 71 % ga oshgan, 2022–2023 yillarda to'lovga qarshi hujumlar esa 128.17 % ga ko'paygan holatlar qayd etilgan, bu esa onlayn biznesning xavfsizlik choralarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi . Bu muammolar investitsiya va ishonch darajasiga ta'sir qilishi mumkin. Umuman olganda, tahlillar shuni ko'rsatadiki, internet tadbirkorligi O'zbekiston va global miqyosda jadal rivojlanib bormoqda. Elektron savdo bozori 2025-yilda milliardlab dollar daromad keltirishi prognoz qilinmoqda, foydalanuvchi bazasi esa mamlakat aholisi kesimida 90 % atrofida. Internet biznesining o'sishi demografik omillar, infratuzilma yaxshilanishi va raqamli savodxonlikning ko'tarilishi bilan bog'liq. Shu bilan birga xavfsizlik va raqamli malaka kabi muammolar hal etilsa, bu soha yana ham tezroq rivojlanadi.

Xulosa va takliflar:

Internet asosidagi tadbirkorlik bugungi iqtisodiyotning eng istiqbolli va eng tez rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biridir. Elektron savdo, frilanserlik, raqamli mahsulotlar yaratish, dropshipping va blogerlik O'zbekistonda ham jadal rivojlanmoqda. Onlayn biznesning afzalliklari — tejamkorlik, global bozor imkoniyatlari, avtomatlashtirilgan jarayonlar, yuqori rentabellik va moslashuvchanlik — uni an'anaviy tadbirkorlikdan ustun qiladi. Shu bilan birga raqobatning kuchliligi, kiberxavfsizlik, to'lov tizimlari cheklanganligi, raqamli savodxonlik yetishmasligi va logistika muammolari mavjud bo'lib, ularning barchasi internet biznesida strategik yondashuvni talab qiladi.

Internet tadbirkorligini rivojlantirish uchun raqamli savodxonlikni oshirish, kiberxavfsizlik infratuzilmasini mustahkamlash, to'lov tizimlarini diversifikatsiya qilish, huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish va startaplarni qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Raxmonqulov U.R. Raqamli iqtisodiyot va internet biznesi. Toshkent, 2021.
2. Axtamov A. Elektron xizmatlar va onlayn biznes asoslari. Toshkent, 2020.

3. Suyarov A.M. Raqamli platformalar va elektron bozorlar. Toshkent, 2022.
4. Kotler P., Keller K.L. Marketing Management. New York, 2019.
5. Schneider G. Electronic Commerce. Boston, 2020.
6. Laudon K., Traver C. E-commerce: Business, Technology, Society. London, 2021.
7. Brynjolfsson E. Digital Economy and Productivity. MIT Press, 2020.